

Atıf - Reference: Parlak Yorğancı, Damla (2018) Çocukların sosyal medya kullanımlarına yönelik yetişkin tutumları üzerine nitel bir inceleme. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5): 182-202.

Çocukların sosyal medya kullanımlarına yönelik yetişkin tutumları üzerine nitel bir inceleme*

Damla Parlak Yorğancı**

Öz

Günümüzde, bilim ve teknoloji alanında görülen hızlı gelişmeler yaşamımızın her alanında yerini almaktadır. İnternetin gelişimiyle gün yüzüne çıkan yeni medya olarak da adlandırabildiğimiz sosyal medya kavramı, bireylere yeni sosyalleşme ve ifade alanları yaratmaktadır. Tek yönlü bilgi paylaşımından çift yönlü ve eş zamanlı bilgi paylaşım evresine geçilmiştir. Meydana gelen bu değişim sayesinde izleyici dönüşüme uğramıştır. Geleneksel iletişim teknolojilerinde yalnızca izler kitle konumunda olan birey, internet teknolojilerinin gelişimi ve sosyal medya olgusu sayesinde hem izleyici hem de katılımcı konumuna geçmiştir. Sosyal medya olgusu her yaşta bireyin temel iletişim araçlarından biri haline gelmiştir. Artık ilköğretim öğrencileri dahi arkadaşlarıyla iletişim kurmak, oyun oynamak, öğretmenleriyle irtibata geçmek gibi çeşitli amaçlarla sosyal ağları kullanmaktadırlar. Bu araştırma içerisinde çocukların günümüzdeki sosyal medya kullanım yoğunluklarına yetişkinlerin bakış açıları ve tutumları irdelenmeye ve analiz edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca çocukların sosyal medya kullanım durumlarına karşı farklı konumlarda bulunan yetişkinlerin bakış açılarında hem fikir olup olmadıkları da incelemeye alınan noktalardandır. Bu sebeple öğretmen, pedagoğ, okul müdürü, ebeveyn, sosyal medya uzmanı gibi toplumda farklı rollerde yer alan fakat konuyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilgileri bulunan yetişkinler katılımcı olarak seçilmiştir. Araştırma verileri, 10 ayrı katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda, elde edilen verilere göre; görüşmelere katılımcı olarak seçilen yetişkinlerin, çocukların sosyal medya kullanımları konusunda kafalarının karışık olduğu ve konuyla ilgili tutumlarında çeşitlilikler bulunduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Sosyal medya, çocuk, internet, ilköğretim

A qualitative study about the perspectives and attitudes of adults to children's social media usage intensities

Abstract

Nowadays, the rapid developments in science and technology are in all areas of our lives. Social media concept may also be called as "new media" coming to light with the internet's development create new areas of socialization and expression, it has been started to use the simultaneous and bidirectional information sharing from one-way information sharing. The audience has undergone transformation with this change. The individual who is only audience in traditional communication Technologies has passed to both views and participant position thanks to the development of internet technology and social media phenomenon. The social media phenomenon has become one of the main communication tools of individuals of all ages. Even primary school students no longer use social networks for various purposes such as to communicate with their friends, to play games, to contact their teachers. In this research, the perspectives and attitudes of adults to children's social media usage intensities have been tried to be examined and analyzed. Also, it has been examined whether, adults in different position against children's social media usage, they have same idea. Therefore, teachers, pedagoğ principal, parent, the social media specialist have different roles but adults with a direct or indirect interest in the subject have been selected as participants. The research data have been collected interviewing deeply with ten different participants.

* Bu makale, yazarın İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Medya ve İletişim Sistemleri Anabilim Dalı'nda Kasım 2014'te kabul edilen yüksek lisans tezine dayanmaktadır.

** Arş. Gör., Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, e-posta: damlaparlak@ibu.edu.tr

According to data obtained from result of research, it was observed that adults selected as participants were confused and diversities in attitudes about issue.

Keywords: Social media, children, internet, primary school

Giriş

Günümüzde yoğun olarak kullanılmakta olan internet ve sosyal medyanın, çocuklar tarafından da etkili bir şekilde kullanılması durumu, bu konuyla ilgili çeşitli fikir ve görüşlerin ortaya atılarak üzerinde çalışılmasını gerekli kılmıştır. Konuya tek bir perspektiften bakarak yorum yapmanın ve fikirler üretmenin, taraflı ve yetersiz kalacağı düşüncesinden yola çıkılmıştır. Bu sebeple konu üzerinde etkin rol alan aktörlerin (öğretmen, okul müdürü, pedagoğ, ebeveyn, sosyal medya uzmanı gibi) hemen her birinden görüş alınarak inceleme yapılmasının daha doğru olduğu düşünülmüştür. Bu araştırmanın amacı, sanal dünyada çocukların sosyal medya kullanımlarının, konuya çeşitli konumlardan bakan yetişkinler tarafından nasıl algılandığı ve konuyla ilgili düşüncelerinin/tutumlarının ne şekilde olduğunu tespit etmektir. Ayrıca birbirinden farklı bu yaklaşımlarda hemfikir olunan ya da çelişkiye düşülen noktaların olup olmadığı sorusuna da yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Bir çocuğun fikir evrenindeki küçük bir değişimin bütün dünyayı değiştirebileceği bakış açısıyla, onların dünyalarında yaşadıklarının ne kadar önemli olduğu görülebilmektedir. Bu sebeple bu küçük dünyada yer alan her detay aslında bir detay olarak görülmemesi gerekmekte, onlarla ilgili yapılan her çalışma önem arz etmektedir. Bu çalışmanın teması olarak çocukların “sosyal medya kullanımı”nın seçilmesinin de temel sebebi bu düşüncedir. Bu çalışma; çocukların sosyal medya kullanımlarına farklı konumlarda duran yetişkinlerin tutumlarını ele almaktadır. Konuyla ilgilenen gerek ebeveyn gerekse pedagoğ gibi çeşitli noktalardan yetişkin görüşlerinin incelenmesi ve karşılaştırılması, günümüzde oldukça kapsamlı bir hal alan bu durum içinde belki de ortak beklenti ve tutumların bulunabilmesine olanak sağlayacaktır. Çeşitli perspektiflerden çıkabilecek bu fikirler doğrultusunda belki de farklı noktalar yakalanabilecek ve bu doğrultuda çeşitli öneriler sunulabilecektir.

İletişim; insanların duygu, düşünce, tutum ve davranışlarını sözlü, yazılı ve sözsüz olarak iletme faaliyetidir. İletişim, bilgi, duygu ve düşüncelerin paylaşılması, anlatılması, anlaşılmasıdır. Teknoloji; insan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, ürün ve süreçlere bilginin uygulanması şeklinde tanımlanmaktadır. Teknoloji ve iletişim kavramlarının bir araya gelmesiyle anlam kazanan iletişim teknolojileri; telekomünikasyon, iletişim, basım, yayın, yayım, iletme ve enformasyon kavramlarından oluşmaktadır (Arat, 2011: 1). İletişim teknolojileri açısından ilk adım matbaanın bulunması olmuştur. 1450 yılında Johannes Gutenberg’in baskı makinesini icat etmesiyle başlayan basım teknolojisi ilk iletişim teknolojisi olarak tarihteki yerini almaktadır. 1640 yılında ilk kitap basılmıştır. Baskı makinesinin kullanımı (ilk gazetenin basımı) 16.yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir (Erdoğan, 2005: 287).

Yeni iletişim teknolojileri ve sosyal medya

İletişim teknolojilerinin kronolojisine bakıldığında ilk teknolojinin basılı materyaller olduğu görülmektedir. 1850’lere doğru telgraf, 1850-1880 arasında telefon, 1900’lere doğru elektro-manyetik dalgalarla iletim, 1920-30 arası radyo, 1950-60 arası televizyon ve 1970’lerle birlikte telekomünikasyon ve bilgisayar teknolojilerinin birleşmesinden

doğan yeni medyalar yaşadığımız dünyanın çehresini değiştirmiştir. 2000’li yıllar iletişim teknolojilerinin küresel kullanım imkanlarının arttığı, bilginin en önemli değer haline geldiği yıllar olmuştur (Binatlı, 2011: 13). İletişim teknolojilerinin gelişimiyle beraber geleneksel medyadan sanayileşmiş medya ortamına geçiş yaşanmıştır. İletişim teknolojileri, kitle iletişim araçlarının, yaygınlaştırmanın yanı sıra bireylerin sosyal yaşamlarını da değişikliğe uğratmıştır. Her yeni teknoloji yeni bir iletişim aracının ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Özellikle internetin yaygınlaşmasıyla birlikte yeni bir iletişim ortamı meydana gelmiştir. Bu teknoloji sayesinde dünyanın bir ucunda yaşanan bir olaya diğer ucundan katılabilmek mümkün hale gelmiştir (Gönenç, 2011: 438).

Yeni iletişim teknolojileri, hem kullanıcılar arasındaki hem de kullanıcılar ile enformasyon arasındaki karşılıklı iletişimi, içlerinde bulunan mikro-işlemcilerle sağlayan ve ya geliştiren iletişim araçlarıdır. Yeni iletişim teknolojilerinin en belirleyici iki özelliği şunlardır; sayısalcılık ve etkileşimcilik. Sayısallaşma temel olarak bütün bir iletişim içeriğinin, yani görüntü, ses ya da yazının bilgisayarların anlayacağı “verilere” dönüştürülmesidir. Etkileşim kavramı ise kaynağın alıcı, alıcının kaynak olabildiği durumlar olarak açıklanabilir (Özdemir, 2011: 1-3). Yeni iletişim teknolojilerinin etkileşim boyutu göz önüne alınırken onu diğerlerinden ayırt edici bazı özellikleri vurgulanmalıdır. Bunlardan bir tanesi ise, yeni iletişim teknolojileri alıcı ile verici arasında kanalda etkileşime olanak veren bir kanal ayırmasıdır (Geray, 2003: 18).

Günümüzde internetin yaygınlaşması ile birlikte bireylere yeni bir iletişim ve sosyalleşme ortamı doğmuştur. Her gün bir yenisi eklenen bu sosyal platformlar gün geçtikçe hayatlarımıza daha çok entegre olmaktadır. Sanlav, bu yeni olguyu; “Sosyal medya ya da yeni medya; gelişen bilgisayar, internet ve mobil teknolojisi ile ortaya çıkan, kullanıcıların zamandan ve mekandan bağımsız bir şekilde interaktif olarak etkileşimde buldukları sanal medya ortamı” şeklinde tanımlamaktadır (2014: 29). Bat ve Akıncı (2010: 2) ise sosyal medyanın güncellenme ve paylaşım özellikleri üzerinde durmuş ve şu şekilde özetlemişlerdir:

Sosyal medya, sürekli güncellenebilmesi, çoklu kullanıma açık olması, sanal paylaşım alanına tanınması vb. açılardan en ideal mecralardan biri olarak kendini göstermektedir. İnsanlar sosyal medyada günlük düşüncelerini yazmakta, bu düşünceler üzerine tartışabilmekte ve yeni fikirler ortaya koyabilmektedirler. Ayrıca kişisel bilgilerin yanında çeşitli fotoğraflar, videolar paylaşabilmekte, iş arayabilmekte ve hatta bulabilmekte ayrıca sıklıkla gerçek dünyayı sanal ortamda paylaşabilmektedirler.

Facebook, Twitter, Foursquare, Instagram, Youtube, bloglar, MySpace, Google+, Pinterest günümüzde ön plana çıkan ve çoğunluk tarafından tercih edilen sosyal paylaşım ağlarının başlıcalarıdır. Facebook; Şubat 2004’te Harvard Üniversitesi öğrencisi Mark Zuckerberg tarafından geliştirilen, insanların birbirleriyle etkileşimde bulunmaları, fotoğraf, video ve kişisel bilgilerini paylaşmalarını sağlayan internet üzerinden erişilen sosyal bir platformdur.

Toplumsal paylaşım ağlarında kimlik üretimine hizmet eden pek çok farklı unsur vardır. Facebook örneğine bakılacak olursa çeşitli uygulamalar, testler, hediyeler de kişilerin kimlik üretiminde kullandıkları öğeler arasında yer almaktadır. Bunların sayısı ve çeşidi gün geçtikçe artmaktadır. Bu uygulamalarla kullanıcılar, Facebook’ta da kendilerine birer kimlik inşa ederler. Söz konusu kimlik inşası anlamında Facebook, kullanıcılarına çok geniş bir yelpazeden çok çeşitli imkanlar sunmaktadır. Profil fotoğrafından, paylaşım alanı fotoğraf albümlerine, kişisel bilgilere, yapılan paylaşımlara değin çok çeşitli alanlar ile kullanıcılar kimliklerini Facebook’a

yansıtmakta ya da oluşturmaktadırlar (Toprak vd., 2009: 109).

Twitter; Facebook'la birlikte en fazla tercih edilen sosyal ağlardan biri haline gelmiştir. Bu platform sayesinde kullanıcılar gündem takibi yapabilmekte, olaylardan anında haberdar olabilmekte, kendi kişisel sayfalarında anlık durum mesajları gönderebilmekte kısacası sanal ortamda hayatın her alanına entegre olabilmektedirler. Irak ve Yazıcıoğlu (2012: 28) Twitter'ın gelişim sürecini şu şekilde açıklamaktadırlar: "Twitter'ın ortaya çıkışı, sosyal medya kavramını dünya çapında tartışmaya açması bakımından önemli oldu. Gerçekten de bu aracın, içine doğduğu teknolojiyle beraber sosyal medyanın kullanım şeklini ve amacını dönüştürdüğü söylenebilir. Twitter hakikaten de "sosyal medya" deyimini en çok karşılayan araç." Youtube; bir video barındırma sitesidir. 15 Şubat 2005'te eski PayPal çalışanı tarafından kurulmuş ve Ekim 2006'da Google tarafından satın alınmıştır. Servis dünyada ciddi bir yankı uyandırmıştır. Video paylaşımı ve izlenmesi hizmeti veren site bir RIA örneği olan Adobe flash teknolojisi kullanmaktadır (Aslan, 2010: 4). Video paylaşım sitelerinin ilki en kapsamlı ve en büyüğü olan Youtube; kullanıcılara video, fotoğraf gibi görselleri binlerce kişiyle paylaşım olanağı sağlayan bir platformdur. Sanlav (2014: 79) ise Youtube'u şu şekilde değerlendirmektedir: "Youtube, sadece sosyal medyayı değil geleneksel medyayı da etkilemiştir. Herhangi bir sinema filmi, dizi, film ve müzik kliplerinin özgürce izlenebildiği ortam olan Youtube bazı durumlarda televizyonun önüne dahi geçmiştir."

Foursquare; kullanıcıların buldukları konumlarının cihazlarının lokasyon servisleri sayesinde bildirip arkadaşlarıyla paylaşabilmelerini sağlayan bir uygulamadır. Uygulama GPS üzerinden sağladığı lokasyon bilgisini oyuna dayalı bir yapıyla kurgulayarak bugün dünyada yaklaşık 10 milyon abonenin kayıtlı olduğu bir uygulama haline gelmiştir (Altındal, 2012: 5).

Instagram; ücretsiz fotoğraf paylaşma programıdır. 2010 yılının Ekim ayında Kevin Systrom ve Mike Krieger tarafından ilk olarak IOS (Iphone-Ipad) için geliştirilen sahip olduğu kaliteli filtreler ve sosyal ağ özellikleri ile kısa zamanda oldukça popüler olan bir fotoğraf paylaşım uygulamasıdır (Sanlav, 2014: 82). Kullanıcılar bu uygulama sayesinde yakınlarıyla ve takipçileriyle fotoğraf ve video paylaşımında bulunarak etkileşime girebilmektedirler.

Bloglar; web günlüğü anlamına gelen weblog sözcüğünden kısaltılarak üretilen blog, genellikle kişisel ilgi alanları etrafında web sitesi sahiplerinin günlük olarak çeşitli konular hakkında fikirlerini, gözlemlerini yazdıkları, internet kullanıcılarının da bu günlük tarzındaki bilgilere yorumlarını ekleyebildikleri web sitelerini tarif etmektedir. Bloglar, 1999 yılında kurulan Blogger isimli blog sitesi ile popüler bir hale gelmiş, 2003 yılında Blogger'ın Google tarafından satın alınması ile blogların kullanımı daha da artmıştır. Bloglar konularına göre kişisel, kurumsal, tematik (müzikten ev yemeklerine, politikadan sanata kadar birçok çeşitli alanlarda), yayınlanan bilgilerin niteliğine göre videoblog (vblog), photoblog, linklog gibi türlere ve bilgisayar dışı bazı iletişim aygıtlarına yönelik hazırlanan moblog gibi sınıflara ayrılabilir (Eldeniz, 2010: 19).

MySpace; sanal ortamda kullanıcıların kendi denetimlerinde iletişim ve arkadaşlık kurabildikleri, kişisel profillerini, bloglarını, resimlerini, müzik ve videolarını barındırabildikleri sosyal iletişim sağlayan bir web sayfasıdır. Kullanıcıların ekledikleri bilgiler gizlilik ayarları ile istedikleri kişilere görünür kılınabilir. Bu sebeple uygulama güvenli bir paylaşım ortamı sağlamaktadır. Google+; Google tarafından sunulan bir sosyal ağıdır. Google, Google+ ile temel olarak sosyal ağı, mobil dünyada ve internette yeniden yaratmayı hedeflemektedir. Google+, sadece bağlantıları ve fotoğrafları

paylaşmak değil ilginç bilgilerin kullanıcılara gönderilmesi ve video sohbetlerine katılma gibi özellikler de sunmaktadır (Sanlav, 2014: 80).

Pinterest; yeni nesil resim araştırmaya ve paylaşmaya yarayan bugünlerde oldukça popüler hale gelmiş sosyal ağlardan bir diğeridir. Sınırsız bir depo olarak tanımlanan Pinterest, sanal ortamda kullanıcıların beğendikleri görselleri paylaşabildikleri bir uygulamadır. Uygulamaya kullanıcı adı ve şifre ile girmenin yanı sıra Facebook ve Twitter hesapları ile de giriş yapılabilir.

Gelişen teknolojiyle gündelik hayatımıza etkili bir giriş yapan internet kavramı bugün dünyanın hemen her yerinde birden fazla amaçla kullanılmaktadır. Bugün Anadolu'nun küçük bir kasabasında paylaşılan bir bilginin saniyeler içinde dünyanın bir diğer ucundan görülebilmesi, internetin habercilik, pazarlama, sosyal medya kullanımı gibi birçok amaçla kullanılmasına sebep olmaktadır. Çünkü artık geleneksel medya araçlarında olanın aksine iletişim ucuzlamakta ve hız kazanmaktadır. İnternetin bu denli gelişimi ve talep edilirliliği, sosyal bir varlık olan insan için de çeşitli platformlar yaratılmasına sebep olmuş ve sosyal paylaşım ağları meydana gelmiştir. Bu ağlar gün geçtikçe daha popüler hale gelmiş böylelikle daha çok gelişime uğramıştır. İkili ilişkilerin çağ atlmasına sebep olan bu yeni medya olgusu, artık dünya toplumlarının çoğunluğunda görülen hemen her yaşta insanın iletişim kurmak için kullandığı temel araçlardan biri haline gelmiştir. Sürekli açık her zaman erişilebilir olan internet sayesinde oluşan bu ağlar, özel yerelleri global ölçekte birbirine bağlayarak "mekan" kavramını, mesafe ve uzaklık duygusunu değiştirmiştir (aktaran Onat, 2010: 105). Sosyal Medyanın toplum üzerindeki mobilizasyon sürecini ele alan Onat'ın da bahsettiği gibi sosyal medya dediğimiz bu ağlar; bireyler arasındaki mesafeleri kaldırmış, toplumsal hareketler repertuarına "anlık iletim" kavramını dahil etmiştir. Anlık iletim kavramının bireylerin hayatına dahil olmasıyla birlikte kişilerarası iletişim ivme kazanmıştır.

Boyd (2014: 8) ise; sosyal medya olgusunun kullanımını ağ toplumunun oluşumu olarak betimlemiştir. Ona göre bu sosyal ağ teknolojileri sayesinde yeniden yapılandırılan bir ağ toplumları meydana gelmiştir. Bu anlamda insan, teknoloji ve deneyimlerin kesişimlerinin bir sonucu olarak doğan bu "hayal edilen toplum" ve ağ teknolojilerinin kesişiminde yeni bir alan meydana gelmiştir. Sanallığa dayalı ağ toplumu bugüne kadar görülmemiş bir düzeyde yayılma ve örgütlenme imkanı sunarak bir anda bir çok insanın çevrimiçi bir arada bulunmasını sağlayabilmektedir. Bu durum ağ toplumun özgün yönlerinden birisi olan, kişilerin belirli toplumsal olay ve sorunlar etrafında örgütlenmelerini kolaylaştırması olarak toplumsal hareketlere yansımakta, yani bir araya gelmenin yapısını değiştirmektedir (aktaran Toprak vd., 2009: 159-160).

Toplumun hemen her kesimini etkisi altına alan sosyal ağların kullanımının, kullanıcıların yaş durumunu da etkilediği görülmektedir. Öncelikli olarak bilgisayar ve sonrasında internetin sosyal hayata dahil olmasıyla yetişkinlerden çok çocuklar bu dijital çarkın içine dahil olmuştur. Akçalı (2007: 294), "İletişim teknolojisindeki son değişiklikler ve gelişmeler, sonuçta bilgisayarların çocukların bilgisayar dünyasına girmesini de sağlamıştır ya da tam tersi olarak çocukların bilgisayar dünyasına girdikleri de düşünülebilir" diyerek bilgisayar ve yeni teknolojilerde çocuk kullanımını özetlemektedir. Yeni teknolojiler, bilgisayar, internet ve sosyal medyanın çocukların yaşamına girmesi birden olmamıştır elbette. Aşama aşama hayatlarına dahil olan bu yeni dijital ortamlar ilk olarak bilgisayarların evlere dahil olması, sonrasında okullarda kullanılmaya başlanması sonrasında ise internetin de yaygınlaşması ve ev ödevleri gibi eğitim amaçlı internetin kullanımının yayılması ile sosyal ağlar ve diğer eğlenceli

aplikasyonlar çocukların hayatına dahil olmuştur. Özellikle batı ülkelerinde, zamanlarının çoğunu okulda ve daha sonra da ek bir eğitim kurumunda ya da evde geçiren çocukların en yakın arkadaşı durumundadır bilgisayarlar. Öncelikle eğitim amaçlı olarak okullara giren bilgisayar ve internetin, okuldaki kullanımı başlangıçta grup içi bir eğitim aracı biçimindeydi. Teknolojinin yaygınlaşması ve ucuzlaması ile okulda öğrenci başına bir bilgisayarın düşmesi ile artan tanışıklık, daha sonra evde ev ödevi yapma gibi biçimlerde evdeki ortamlarına da taşınmış oldu. Bilgisayarların eğitim dışındaki eğlence amaçlı kullanımlarının da yaygınlaşan programlar yardımıyla artmasının ardından, internet bağlantıları da çocukların iletişim dünyasına bireysel olarak katılmalarını sağladı (Akçalı, 2007: 294).

Gelişen teknoloji ile birlikte üretilen akıllı telefonlar ve tablet bilgisayarların yaygınlaşmasıyla çocukların bilgisayar odaklı internet kullanımları mobilize bir hal almıştır. Geçmişte bilgisayar başında oturmakta olan çocuk artık evde, parkta, okulda hemen her yerde yanında dünyayı taşıyabilmekte ve istediği bilgiye istediği aplikasyona anında ulaşabilmektedir. Bu yeni dünyada bir çok uygulama, oyun ve sosyal medya uygulaması üretilmiş, sonucunda ise çocukların dijital dünyaya daha fazla adapte oldukları gözlemlenmiştir.

Günümüzde çocukların internet ve sosyal medya kullanımları ile ilgili birçok araştırma yapılmaktadır. Tankut'a göre bu yapılan araştırmalarda çocuğun interneti en çok arkadaşlarıyla sohbet etmek, alışveriş yapmak, spor karşılaşmalarının sonucunu öğrenmek, oyun-animasyon vb. amaçlarla kullandığı gözlemlenmektedir (aktaran Akçalı, 2007: 7). Durumun böyle oluşu, dünyada birçok kişi kurum ve kuruluşların dikkatini çektiği, Avrupa'da ve Türkiye'de çeşitli kişi, kurum ve kuruluşlarca bir takım çalışmaların yapıldığı gözlemlenmektedir.

I. Türkiye çocuk ve medya kongresi: “Çocuk ve medya hareketi”

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü ve Çocuk Vakfı tarafından 14-15 Kasım 2013 tarihinde organize edilen I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi ile Çocuk ve Medya Hareketi projesi çerçevesinde Türkiye’de çocukların Medya Kullanım alışkanlıkları araştırması yapılmıştır. Bu araştırmanın amacını; “çocukların kitle iletişim araçlarını kullanma konusundaki alışkanlıklarını belirlemek ve bu alandaki mevcut durumun fotoğrafını çekmek” şeklinde belirtmektedirler. Araştırmada 6-18 yaş arasındaki öğrenci kitlesinin radyo, televizyon, internet, kitap/gazete/dergi gibi medya araçları ile cep telefonu ve bilgisayar kullanımlarının incelendiği gözlemlenmektedir.

Yavuzer’e göre medya “çocuğun dünya görüşünü genişletme, kalıp yargıları yıkmaya, farklı fikirlere erişimlerini sağlama gibi olumlu” etkilere sahiptir. “Ancak bazı araştırmalar, sosyal etkileşimi sınırlayan elektronik medya ile aşırı ilgilenmenin, beynin sosyal ve yaratıcılık sistemine zarar verebileceğini ortaya koymaktadır” (Yavuzer, 2013: 5). Yavuzer’in çalışmanın sunuş kısmında yaptığı açıklamalarda, medyanın çocuklar üzerindeki faydalarından çok zararlarının ve alınması gereken önlemlerin vurgulandığı görülmektedir. Çalışmanın geneline bakıldığında da sunuş kısmındaki tablodan farksız bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Bilhassa çalışmada sunulan stratejik amaçların ortaya koyulduğu stratejik belgede genel temanın; “eğitimde medya okuryazarlığı” ve “çocuk dostu/güvenli medya” gibi başlıkların altında toplanabildiği görülmektedir.

Çocuk ve medyayla ilgili olarak stratejik amaçlar şu şekilde ifade edilmiştir (Şirin vd., 2013: 45):

- SA.1. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin tüm taraflarca bilinirliğini ve benimsenmesini yaygınlaştırmak.
- SA.2. Çocuk haklarına saygılı medya içerikleri ve uygulamaları geliştirmek.
- SA.3. Örgün eğitimin tüm kademelerinde medya okuryazarlığı eğitimini geliştirmek.
- SA.4. Hayat boyu öğrenme sürecinde medya okuryazarlığı becerisini geliştirmek.
- SA.5. Medyada içerik oluşturma, izleme ve denetim süreçlerinde çocuğun katılımını sağlamak.
- SA.6. Farklılıklarına bakılmaksızın tüm çocukların eşitlik ve etik kurallar çerçevesinde uygun temsiline sağlanacağı süreçler geliştirmek.
- SA.7. Kültürel değerlerimize uygun, çocuk odaklı medya içerikleri ve yapımlar geliştirmek.
- SA.8. Çocuk-medya ilişkisine yönelik sivil denetim modelleri geliştirmek
- SA.9. Çocuğun tüm gelişim özelliklerini dikkate alacak şekilde "medyaya yönelik" yasal alt yapıyı geliştirmek.
- SA.10. Aile, çocuk ve eğitimcilerin etkin iletişim kurabileceği, güvenli medya geliştirmek
- SA.11. Erken dönemden başlayarak çocukta okuma kültürü geliştirmek.
- SA.12. Çocuk ve medya ilişkili araştırma ve uygulama merkezlerini yaygınlaştırmak.

İnternet ortamında çocuklara yönelik web içeriklerinde ve bunların kullanımında artış görülmektedir. TÜİK'in (2013: 23) araştırmasına göre Türkiye'deki çocuklar ortalama 9 yaşında interneti kullanmaya başlamakta, kullanım yeri ise çocukların yaklaşık 3/5'ü için ev ve 1/5'i için de internet kafedir ve çocukların yaklaşık yarısı hemen her gün interneti kullanmaktadır. 06-15 yaş grubu çocuklar interneti en çok %84,8 ile ödev ve ya öğrenme amacıyla kullanırken, bunu %79,5 ile oyun oynama, %56,7 ile bilgi arama, %53,5 ile sosyal medya ağlarına katılma takip etmektedir. Bu oranların giderek artacağı; konuşma, mesajlaşma, oyun oynama vb. faaliyetlerinde giderek daha fazla internet tabanına kaydığı düşünüldüğünde yakın gelecekte internetin daha da önemli hale geleceği ileri sürülebilir.

I. Çocuk ve Medya Hareketi araştırmasının stratejik belgesinin giriş kısmında yer alan bu bilgilere bakıldığında medya ve sosyal medyanın faydalarının bulunduğu fakat genel itibariyle risklerinin vurgulandığı ve medyada yer alan çocuk istismarı sorunsalına değinildiği görülmektedir. Çalışmanın genelinin sosyal medya ya da medyayı daha etkili kullanım amacından ziyade zararları konusunda alınması gereken önlemler konusu üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca çalışmanın seyrinde genel itibariyle medya ya da medya okuryazarlığının üzerinde durulduğu görülmektedir.

Çocukların bu yeni medyayı kullanım durumlarının günümüzde yoğun bir hal alması ve oluşan bu tablo ebeveynleri tedirgin etmekte ve durumla ilgili endişelenmelerine sebep olmaktadır. Çocuklarının doğumlarından itibaren koruma içgüdüsüyle hayatlarının her alanında söz sahibi olmak isteyen anne ve babaların bu yaklaşımı elbette normal olarak görülmelidir. Fakat medya kullanım ve yeni teknolojilerin kullanım durumları hakkında, "Onları nasıl daha fazla koruyabiliriz?" gibi medyayı tamamen olumsuz ve zararlı bir mecra olarak gören bir yaklaşımın olması gereksizdir. Zararları elbette vardır. Fazla kullanımdan doğabilecek asosyal olma durumu, istismar, kötü içeriklerle karşılaşma vb. zararlar sayılabilir. Fakat bu zararların yanında belki de yüzde olarak daha fazla olabilecek faydaları da bulunmaktadır. Globalleşen dünya ve her gün tonlarca enformasyonun üretildiği bu dijital dünya sayesinde bizler kadar çocuklar da yeniliklere ve evrensel olana ulaşabilmekte, ufukları tarif edilemez bir şekilde genişlemektedir. Klişeleşen ev ödevleri, standart eğitim şartları, geleneksel verilerle dolu eğitim modelleri yerine bu yeni dijital dünyayla daha çağdaş hatta belki de öğrenmeye teşvik edici daha eğlenceli metotlar onların dünyalarına girebilmektedir. Sosyalleşmeye, kimlik edinmeye, kendini kabul ettirmeye ve ifade etmeye biz yetişkinlerden çok onların ihtiyacı olduğu düşünüldüğünde, dijital

dünyayla birlikte hayatlarına giren sosyal paylaşım ağlarının da büyük faydası olacaktır elbette. Sosyal çevresi yalnızca aile ve sınıf arkadaşları olabilen bir ilköğretim öğrencisi Facebook sayesinde artık dünyanın bir ucundan başka bir arkadaş edinebilir hatta bu sayede yabancı dilini bile Milli Eğitim Bakanlığı'nın müfredatlarına bağlı kalmaksızın öğrenebilir, geliştirebilir. Bu ve bunlar gibi birçok fayda daha sıralanabilir elbette. Bu açıdan baktığımızda hayatlarımıza giren yeni medya araçlarının çocukta yaratabileceği zararların yüzdesi faydalarının yüzdesinden daha düşük kalacaktır

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları birimi proje koordinatörü Melda Akbaş Akboğa ise çocukların sosyal medyaya katılım durumları ve ebeveynlerin yaklaşımlarını şu şekilde değerlendirmektedir:

Çocuklar bu yeni medya araçları sayesinde dünyaya kendi düşüncelerini ifade etme şansı buluyor. Bu sayede onlara yeni bir alan açılmış oluyor. Onların oralarda yazdıkları şeylerin duyulabilmesi, dünyanın dinlediği hissi yine onların fikir ve kişilik gelişimlerinde oldukça etkili. Tabii faydaları bundan çok daha fazla sayılabilir fakat zararları da mevcut. Kendisini bir araçla ifade edebilen çocuk paylaştığı içeriğin nerelere ulaştığının genellikle bilincinde olmuyor. Bu noktada maalesef aileler de bilgisiz. "Eyvah çocuklar sosyal medyada!" şeklinde bir panik hali yaratıyor yasaklar koyarak onları korumaya çalışıyorlar. Bu noktada aileler kadar okul ve öğretmenlere de büyük iş düşüyor. Önce aileleri sonra ise çocukları bu konuda bilinçlendirmeliler. Eğer gerekli önlemler alırsa ne çevrimiçi riskler var olur ne diğer zararlar. Fakat aileler önyargılı davranmamalı ve konuyla ilgili gerekli eğitimleri alarak bilinçli davranmalılar (Melda Akboğa ile görüşme, 2015).

Yaşar Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden iki öğrenci sosyal medyada çocuk istismarı ve pedofili ile ilgili bir kampanya başlatmıştır. "Pedofili'ye dur de!" sloganıyla yola çıkan kampanya bir ayda yaklaşık 3000 kişiye ulaşmış binlerce kişi tarafından destek görmüştür. "Sosyal Medyanın sosyalleşme gibi olumlu birçok özelliğinin dışında kötü özellikleri de var. En büyük tehlike, pedofili hastalarının çocukların kişisel bilgilerine ve fotoğraflarına erişmesi ve kendisini çocuk olarak tanıtip onlarla iletişim kurması. Bu yüzden anne ve babalar kullanımı kontrol altında tutmalı" (Sosyal medyada "Çocuk istismarına dur" dediler, 2014).

Onat'ın yukarıda yer alan ifadelerinden de görüleceği gibi bu çalışma da tıpkı konuyla ilgili diğer benzer çalışmalar gibi sosyal medyanın yararları da faydaları da olabileceği fakat konuyla ilgili en büyük görevin ebeveynlerde olduğunu savunmaktadır.

Çocukların internet ve sosyal medya kullanımları ile ilgili yapılan çalışmaların bir kısmına bakıldığında genel itibarıyla vurgulanan noktaların "çevrimiçi riskler", "ebeveyn bilincinin oluşturulması" ve "güvenli internet ortamı" gibi daha çok risk ve önlem çatısı altında toplandığı görülebilmektedir.

Bulgular ve tartışma

Araştırmanın bu bölümünde görüşülen katılımcıların çocukların sosyal medya kullanımlarına yönelik tutumları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların verdikleri cevaplardan çocukların sosyal medya kullanımlarına yönelik tutumları "olumlu", "olumsuz" ve "kararsız" şeklinde 3 ana başlık altında toplanabilmektedir. Çocukların yeni medyayı kullanım alışkanlıkları konusundaki ebeveyn tutumlarının incelendiği bu çalışmada görüşmeler yapılan katılımcılar aşağıdaki tabloda görülebilmektedir.

Katılımcı	Takma isim	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Şehir	Çocuk durumu
1	Pedagog	Kadın	28	Pedagog	İstanbul	---
2	Okul müdürü	Erkek	38	Okul müdürü (ilköğretim)	İstanbul	Var
3	Öğretmen 1	Kadın	32	Sınıf öğretmeni	İstanbul	Var
4	Öğretmen 2	Erkek	35	Sınıf öğretmeni	İstanbul	Var
5	Anne 1	Kadın	45	Ev hanımı	Bolu	Var
6	Anne 2	Kadın	36	Memur	Bolu	Var
7	Baba 1	Erkek	43	Kütüphaneci	Bolu	Var
8	Baba 2	Erkek	39	Yönetici	Bolu	Var
9	Sosyal medya uzmanı 1	Erkek	30	Sosyal medya uzmanı-reklamcı	İstanbul	Var
10	Sosyal medya uzmanı 2	Erkek	35	Sosyal medya uzmanı	İstanbul	Var

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Bu bölümde yer alan bulgular; yukarıdaki tabloda yer alan katılımcılarla yapılan birebir, derinlemesine görüşmeler esnasında “Sosyal medya araçları çocuklar için gerekli bir şey mi sizce?”, “Çocukların günümüzde sosyal ağlarda aktif olduklarını düşünüyor musunuz?”, “Çocukların Facebook, Twitter gibi ağlara yoğun bir şekilde kullanmaları sizde ne ifade ediyor?”, “Çocuğunuzun, öğrencilerin ya da diğer çocukların sosyal ağlarda zaman geçirmeleriyle ilgili bir duruma şahit olsanız bu konuda onlara yaklaşımınız ne şekilde olur?”, “Sizce bu konuyla ilgili herhangi bir çalışma yapılmalı mı ve ya bir önlem alınması gerekli mi?”, “Bu konuyla ilgili yaşadığınız deneyimler var mı?” gibi bunlar veya bunlara benzer sorulara verilen cevaplardan oluşmaktadır.

Katılımcı	Takma isim	Çocukların sosyal medya kullanımlarına ilişkin sergilenen tutum
1.	Pedagog	Kararsız
2.	Okul müdürü	Olumsuz

3.	Öğretmen 1	Olumsuz
4.	Öğretmen 2	Olumsuz
5.	Anne 1	Olumsuz
6.	Anne 2	Kararsız
7.	Baba 1	Olumlu
8.	Baba 2	Olumsuz
9.	Sosyal medya uzmanı 1	Olumlu
10.	Sosyal medya uzmanı 2	Kararsız

Tablo 2. Katılımcıların çocukların sosyal medya kullanımlarına ilişkin tutumları

Çocukların sosyal medya kullanımlarına ilişkin “olumlu” tutumları olan katılımcılar

Araştırmada görüşleri öğrenilmeye çalışılan 10 katılımcıdan 2’sinin çocukların sosyal medya kullanımlarına “olumlu” tutumla bir tutumla yaklaştığı görülmüştür. Görüşmeler esnasında; sorulara verdikleri cevaplarda sosyal medyanın çocuklar için sosyalleşme ve kendilerini ifade etmeleri açısından faydalı bulan bu katılımcılar aynı zamanda onların ihtiyacı olan “eğlenerek öğrenme” olgusuna sosyal medya ile ulaşabileceklerini ifade etmişlerdir.

“Çocukların Facebook/Twitter gibi sosyal ağları kullanım durumları size ne ifade ediyor?” sorusuna Sosyal Medya Uzmanı 1 şu şekilde cevap vermiştir: “Onların sosyal medya kullanımlarını çok doğal buluyorum. Özellikle yeni kuşağın iletişim ve herhangi bir şekilde eğlence ortamı değişti. Onlar artık bu yeni ağlarla eğlenirken bir yandan da birçok bilgiye saniyede ulaşıp öğrenim de sağlayabiliyorlar. Bu açıdan çok faydalı buluyorum. Tabi ki ebeveyn kontrolü önemli ama kısıtlamaya gitmenin ya da zararlı bir şeymiş gibi sosyal medyaya karşı bir tutum oluşturmanın bir anlamı olmadığı kanaatindeyim.”

Görüşülen kişilerin arasında yer alan, bir diğer katılımcı Baba 1; “bizim de var sosyal medya hesaplarımız. Biz de onların yanında sürekli kullanıyoruz. Hal böyle olunca onların da kullanması çok normal. Sosyal medya dediğimiz şey bugün saniyeler içinde dünyaya erişilmesine olanak veren bir kavram. Bu açıdan bakıldığında faydalı buluyorum. Fakat dozunda kullanılmalı tabi ki” şeklinde ifadeler kullandığından Sosyal Medya Uzmanı 1’in tutumuna benzer bir yaklaşım gösterdiği görülmektedir.

Yukarıda görülebileceği gibi Sosyal Medya Uzmanı 1 ve Baba 1 sosyal ağları kullanmanın çocuklar için faydalı olduğunu düşünmektedirler. “Ebeveyn kontrolü” ne kısaca değinen Sosyal Medya Uzmanı 1 bunun dikkat edilmesi gereken bir nokta olduğunu ama bunu yaparken çocukların sosyal ağları kullanımlarına süre sınırı ve ya kısıtlama getirmenin asla doğru olmadığını vurgulamaktadır. “Dozunda kullanım” noktasına değinen Baba 1 de Sosyal Medya Uzmanı 1’in ifadelerine benzer bir şekilde

kullanımın sınırının bilinmesi gerektiğini fakat ebeveyn tarafından zararlı görülüp onların bu kullanımlarına engel olunmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca her iki katılımcı da sosyal ağların “erişilebilirlik” özelliğine değinerek çocuk kullanıcının bu mecralar sayesinde saniyede dünyanın bir diğer ucuna ulaşabildiğini belirtmiştir.

Çocukların sosyal medya kullanımlarına ilişkin “olumsuz” tutumları olan katılımcılar

Araştırmada görüşleri öğrenilmeye çalışılan 10 katılımcıdan 5’inin çocukların sosyal medya kullanımlarına “olumsuz” tutumla yaklaştığı görülmüştür. Sorulan sorulara olumsuz yaklaşan katılımcıların cevaplarında genel itibariyle “bilgi kirliliği var”, “güvenilir bir ortam değil”, “tehlike arz ediyor”, “kısıtlama getirilmeli” gibi ifadeler gözlemlenmiştir.

Çocukların Facebook/Twitter gibi sosyal ağları kullanım durumları size ne ifade ediyor? Sorusuna Baba 2; “Ben ailenin ve çocukların kesinlikle kontrolünden yanayım. Facebook ve Twitter gibi ağlar çok kapsamlı ve bu beni biraz korkutuyor açıkçası. Bir çocuğun bu kadar bilgi kirliliği olan bir ortamda bulunması bana pek sağlıklı gelmiyor. Kısacası olumlu bakmıyorum ben küçük yaş gruplarının bu kullanım durumlarına. Güvenlik en büyük sorun ve bir çocuğun kendi güvenliğini sağlaması neredeyse imkansız. Bu yüzden aile kısıtlama getirmeli.” Şeklinde cevap verdiği görülmüştür.

Öğretmen 2 isimli katılımcı ise “Çocukların bu ağlarda olması konusunda geleneksel düşünüyorum ben. Onaylamıyorum açıkçası. ‘Kontrolsüz güç güç değildir’ kontrol edemiyorlar kendilerini. Dolayısıyla hem erken buluyorum hem de yanlış olduğu kanaatindeyim.” Şeklinde ifadeler kullanarak Baba 2 isimli katılımcıyla benzer bir tutum sergilemiştir.

Bunlara benzer bir diğer tutum ise Anne 1’in, “arkadaş ortamı oluşması açısından elbette iyi fakat yanlış insanlarla karşılaşmaları düşüncesi insanı korkutuyor. Bu yüzden doğru bulmuyorum” ifadelerinde görülebilmektedir.

Yukarıda yer alan Baba 2, Öğretmen 2 ve Anne 2’nin ifadelerinde görülebileceği gibi çocukların sosyal medya kullanımlarına olumsuz bir tutumla yaklaşan yetişkinler bu mecraların tehlikeleri konusunda benzer düşüncelere sahiptirler. Sorulan sorulara verdikleri cevapların olumsuz oluşu yeni sorular yöneltilmesine sebep olmuş fakat bu katılımcıların sosyal medyada çocuk fikrine hiçbir şartla olumlu bakmadıkları gözlemlenmiştir. “Olumsuz” tutum sergileyen katılımcıların hemen hepsinde “aile kısıtlama koymalı” düşüncesinin var olduğu gözlemlenmiştir.

Çocukların sosyal medya kullanımlarına ilişkin hem “olumlu” hem “olumsuz” tutumları olan “kararsız” katılımcılar

Araştırmada görüşleri öğrenilmeye çalışılan 10 katılımcıdan 3’ünün çocukların sosyal medya kullanımlarına hem “olumlu” hem “olumsuz” bir tutumla yaklaşarak kararsız kaldıkları gözlemlenmiştir. Sorulan sorulara verdikleri cevaplarda çocukların sosyal medya kullanımlarının faydalarının çok olduğunu vurgularken bir yandan da zararlarına değinmekte ve ikilemde kalmaktadırlar. Ayrıca ebeveynlerin ve yetişkinlerin konuyla ilgili bilinçli hareket etmesi konusuna vurgu yapan bu katılımcılar, öğretmen ve okul desteğiyle aslında birçok açıdan faydalı olan bu platformların zararlarının devreden çıkarılabileceğini düşünmektedirler.

“Çocukların Facebook/Twitter gibi sosyal ağları kullanım durumları size ne ifade ediyor?” sorusuna Sosyal Medya Uzmanı 2, “Şu Steve Jobs’la gelişen dokunarak

yönetme meselesi, yani “tap” olayı sayesinde çocuklar da internete ve sosyal medyaya tamamen adapte olmuş durumda. Hoşlarına gidiyor bu ağların bir dokunuş uzaklarında olması durumu elbette. Fakat onlar küçük ve bilinçsiz. Bu yüzden ebeveyn kontrolü şarttır. Sosyal medya inanılmaz faydalı oluşumlardan meydana gelmekte. Fakat bu faydaların da zararların da farkında olan ebeveynler şart.” şeklinde cevap verdiği görülmektedir.

Anne 2 isimli katılımcı ise “sosyal medya ve çocuk çok karmaşık bir konu aslında. Bir yandan hiç gerekli görmüyorum bir yandan da sosyalleşiyorlar, kimlik edinebilirler, yeni ufuklar kazanabilirler diyorum. Sanırım kontrol sağlayarak gereksiz kısımlar törpülenebilir ve zararlar göz ardı edilebilir. Yanlış insanlarla tanışabilir çocuklar farklı uygulamalara maruz kalabilirler. İşte bu noktada, ailelerin kesinlikle bilinçlendirilmesi gerekli.” ifadeleriyle Sosyal Medya Uzmanı 2 ile benzer görüşlere sahip olduğu görülmüştür.

Pedagog isimli katılımcının vermiş olduğu, “Bu ağlar çocuğa “benlik bilinci” katması açısından faydalı. Kendini ifade etme ihtiyacı hisseden çocuk bu platformlar sayesinde dünyaya da açılabilirdiği yeni ses duyurma alanlarına sahip olabiliyor. Fakat bilinçli bir anne baba olmalı ve çocuklarımızı denetlemeliyiz. Eğer bu bilinç oturmazsa bu ağlar çok tehlikeli.” şeklindeki ifadeler Anne 2 ve Sosyal Medya Uzmanı 2’nin ifadeleriyle benzeştiği görülmektedir.

Yukarıda yer alan katılımcıların görüşlerine bakıldığında sosyal medyayı kullanan çocuklar konusunda çelişki içerisinde kalındığı görülmektedir. Bir yandan bu ağların çocuğa kazandırdıklarından bahseden bireyler diğer yandan ama diye cümleleri bağlayarak zararlarını olduğunu vurgulamakta ve alınması gereken önlemler konusuna işaret etmektedirler. Hemen her kullanıcı da “aile bilinçli olmalı” ifadesi yer almaktadır. Özellikle Sosyal Medya Uzmanı 2 isimli kullanıcı ebeveyn ve çocuk arkadaşlığı çerçevesinde yoğunlaşmıştır. Bu katılımcıya göre çocukların sosyal medya kullanımları için alınabilecek en büyük ve ilk önlem anne baba ve çocuğun arkadaşlık düzeyidir. Çocuğuyla doğru iletişim kurabilmek için yetişkinler üst düzey çaba sarf etmeli ve bu şekilde dışarıya karşı bir koruma kalkanı geliştirmelidirler.

Katılımcılarda gözlemlenen ortak ifadeler

Araştırmanın bu bölümünde yapılan görüşmeler esnasında sorulan sorulara verilen cevaplarda saptanan diğer bulgulara yer verilmiştir. Katılımcıların sorulan sorulara yaklaşımlarının geneline bakıldığında bir takım benzer cevapların ve ya çatıştıkları noktaların bulunduğu gözlemlenmiştir.

Alınması gereken önlemler

Katılımcılarda gözlemlenen ortak bulgulardan ilki; görüşme yapılan katılımcıların, çocukların sosyal medya kullanımları konusunda “alınması gereken önlemler” başlığıdır. Bu kavram hemen her katılımcının kullanıldığı görülmüştür. Görüşmeler esnasında; “Sizce bu konuyla ilgili herhangi bir çalışma yapılmalı mı ve ya bir önlem alınması gerekli mi?” sorusuna verilen cevaplarda bu bulguya rastlanmıştır. Katılımcıların hemen hepsi “Kamu kurum ve kuruluşları tarafından ya da yetkili, alanında uzman kişiler tarafından bir takım çalışmalar yapılmalı.”, “Önlemler alınmalı.” şeklinde cevaplar vermiştir.

Öğretmen 1 isimli katılımcı, “Ben çalışma yapıldığını düşünmüyorum. Kesinlikle yapılmalı. Aileler önlem almalı ama bunun için önce aileleri hangi önlemleri alacakları

konusunda bilinçli olacak kadar bilgilendirmeli.” derken, Öğretmen 2 ise, “kontROLSÜZ güç güç değildir, kontrol edilmesi gerekiyor aile tarafından. Bunun için kesinlikle gerekli çalışmalar yapılmalı. Öncelikli sorumluluk tabii ki kamu kurum ve kuruluşlarının. Konuyla ilgilenen mercilerin kesinlikle detaylı ve altını çiziyorum profesyonel bir çalışma yapması gerekiyor” şeklinde cevap vererek dikkati kamu kurum ve kuruluşlarına çekmektedir.

Okul Müdürü isimli katılımcı ise, “çalışma yapılmalı gerekli düzeyde tedbirler alınmalı tabii ki. Bana göre yapılan çalışmalar elbette var. Bilhassa medyayla ilgili son zamanlarda devletimiz çalışıyor” şeklindeki ifadeleriyle devlet tarafında bu konuda yapılan çalışmalarını yeterli bulduğunu ifade etmektedir.

Pedagog isimli katılımcı da “çocukların sosyal medya kullanımlarında kesinlikle ebeveyn kontrolü şarttır. İşin bir de kamu boyutu var. Bence yetkililer biraz daha fazla sosyal ağlara önem vermeli, ağırlık göstermeli” ifadeleriyle, Öğretmen 2’ye benzer olarak kamusal sorumluluğa dikkat çekmektedir. Sosyal Medya Uzmanı 1 ve Sosyal Medya Uzmanı 2 ise aile eğitimi ve bilincinin önemli olduğunu fakat asıl büyük sorumluluğun devlet kurumları ve yetkili kişilere sonrasında ise ailelere düştüğünü ifade etmektedirler:

Bu konuyla ilgili eskiden beri aklımda şu fikir var: sosyal medya okuryazarlığı. Çocuklara hangi bilginin doğru hangi içeriğin zararlı ya da karşılaştığı bilgiyi nasıl sorgulayacağı, işte suistimal edilmemesi için kendisinde bir farkındalık oluşturmak. Bunun için de belli kurum ve kuruluşlardan ziyade ebeveynlerin etken olduğu kanısındayım. Çünkü günümüzde devletin internet ve sosyal medya konusundaki stratejilerini ideolojik ve profesyonel olmayan bir yaklaşım olarak görüyorum, bu yüzden iş ailelerde bitiyor. Aileler bu konuda önemli rol oynuyor elbette önlemler almalı. Fakat asla yasak konumuna gelmemeli. Anne-baba okulu gibi projeler var ve belki oralara bu konu da dahil edilmeli. Fakat bunun da bilinçli olması lazım. Bilhassa Batı’dan yani Avrupa’dan öğrenilmeli. Medya okuryazarlığı mesela. Çok önemli bir kavramdır. Fakat bu konuyla ilgili bile yapılan çalışmalarda tarafsız kurum ve kuruluşlarca çalışmalar yapılmalı, günümüzden yapıldığından farklı olarak. Öğretmenler eğitimden geçirilmeli elbette. Konu, ülkeyi yöneten şahıslar tarafından da tarafsız ve profesyonel olarak ele alınmalı, işin özü bu diyebiliriz.

Her ikisinde de görülen ortak payda “medya okuryazarlığı”dır. İki katılımcı da medya okuryazarlığı kavramının çocukların sosyal medya kullanımlarında en önemli faktör olduğunu ifade etmektedirler.

Yukarıda yer verilen katılımcıların ve ek olarak Anne 1, Anne 2, Baba 1 ve Baba 2 isimli katılımcıların ifadelerine bakıldığında; “ebeveyn kontrolü”, “devlet tarafından yapılması gereken çalışmalar”, “öğretmenlerin ve okulların bilinçlendirilmesi” gibi ortak kavramlar görülebilmektedir. Görüşme sorularına katılımcıların verdikleri cevaplara bakıldığında 10 katılımcıdan 8’i (Öğretmen 2, Pedagog, Sosyal Medya Uzmanı 1, Sosyal Medya Uzmanı 2, Anne 1, Anne 2, Baba 1, Baba 2) çocukların sosyal medya kullanımı ve genel olarak sosyal medya ile ilgili devlet tarafından yapılan çalışmaların yeterli olmadığını ve konuyla alakalı, toplumu bilinçlendirme adına daha pek çok çalışmanın yapılması gerektiğini düşünüyor. Katılımcılardan yalnızca biri (Okul Müdürü) devlet tarafından yapılan çalışmalarını yeterli görürken diğer bir katılımcı ise (Öğretmen 1) konuyu tamamen ebeveyn kontrolüne bağlayarak yapılan çalışmalarla ilgili ya da yapılması gereken çalışmalar konusunda herhangi bir görüş ifade etmemektedir.

Katılımcıların ifadelerinin geneline bakıldığında yapılan ve yapılması gereken çalışmalar konusunda bir karmaşıklık söz konusu. Ortak bir söylem var: “önlem alınmalı”. Fakat alınması gereken önlemler konusunda görüşme yapılan yetişkinlerde

ciddi bir kafa karışıklığı söz konusu olduğu görülmektedir. Genele bakıldığında 8 katılımcı devletin daha fazla konuya eğilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Katılımcılardan 2'si (Sosyal Medya Uzmanı 1, Sosyal Medya Uzmanı 2) ise devlet eliyle yapılan çalışmaların ideolojik tabanlı olduğu ve yeteri kadar profesyonel ve detaylı çalışmalar olmadığını ifade etmektedirler. "...çalışma yapılmalı gerekli düzeyde tedbirler de alınmalı tabii ki. Bana göre yapılan çalışmalar elbette var. Bilhassa medyayla ilgili son zamanlarda devletimiz çalışıyor. Bana göre uzman ellerce yapılan bu çalışmalar yeterli olacaktır." ifadelerinde de görüldüğü üzere Okul Müdürü isimli katılımcıya göre günümüzde sosyal medya konusunda yapılan çalışmalar yeterli düzeyde ve oldukça etkili. Fakat katılımcının Facebook, Twitter gibi sosyal ağlarla ilgili bir çalışmanın olup olmadığından emin olamaması ise kişinin fikirlerinde düştüğü çelişkinin ve taraflı bir açıdan bakamayışının bir göstergesi olarak görülebilmektedir.

Ebeveyn rolü

İkinci ortak bulgu ise; "çocukların bu davranış biçiminde ailenin rolü" başlığı altında toplanmıştır. Görüşmeler esnasında; "Çocuğunuzun, öğrencilerin ya da diğer çocukların sosyal ağlarda zaman geçirmeleriyle ilgili bir duruma şahit olsanız bu konuda onlara yaklaşımınız ne şekilde olur?", "Sizce bu konuyla ilgili herhangi bir çalışma yapılmalı mı ve ya bir önlem alınması gerekli mi?" sorularına verilen cevaplarda bu bulguya rastlanmıştır. Verilen cevaplarda katılımcıların hemen hepsi "ailenin rolü", "ebeveyn desteği" ve "ebeveyn bilinçlendirilmesi" konularına değindikleri gözlemlenmektedir.

Görüşmelerde yer alan katılımcı ifadelerine bakıldığında Sosyal Medya Uzmanı 1, Sosyal Medya Uzmanı 2 ve Pedagog isimli katılımcıların "anne-baba ve çocuk arkadaşlığı" noktasına vurgu yaptıkları görülmektedir. Sosyal Medya Uzmanı 1: "...yapılan çalışmaların önemli oluşundan ziyade ebeveyn çocuğuyla birlikte zaman geçirmesi, bir şeyler paylaşabilmesi kısacası önce "dost" olabilmesi çok önemli. Bu sayede çocuğun tükettiği içeriğin neler olduğu, hangi kanallar olduğu önemli ve bunu kontrol etmek çok kolay." Sosyal Medya Uzmanı 2: "Aile, çocuğa Facebook vb. ağları kullanmayı öğretmeli ve hatta beraber bile kullanmalı eğer mümkünse. Bu konuda kilit nokta: Ebeveyn-çocuk arkadaşlığı", Pedagog: "Çocukları sosyal ağlarda koruyabilmemiz için önce onlara en güzel şekilde örnek olmalı sonrasında ise arkadaş olmalıyız. Onlarla zaman geçirmeli beraber paylaşımlar sağlamalıyız. Bilinçli ebeveyn kontrolü kesinlikle arkadaş gibi olan anne ve babalardan geçiyor". Katılımcıların bu ifadelerine bakıldığında sosyal ağların kullanımında ebeveyn bilinci kazandırma noktasında en önemli adımın anne-baba ve çocuk arkadaşlığından geçtiği vurgulanmaktadır.

Anne 1 ve Anne 2 isimli katılımcıların görüşlerine göre ise ebeveyn kontrolü kısmında süre kısıtlaması, yasak koyma gibi noktalar önem taşımaktadır. Anne 1: "Faydaları elbette var ama zararları da var bana göre. Bu sebeple aile akşamları süre sınırı koyabilir mesela. Bunun gibi yasaklar ya da kısıtlamalar koyarak çocuğu yönlendirmeli."

Anne 2: "Bu konuda alınması gereken önlemler mesela evde zaman kısıtlaması olabilir. Akşam eve gelen hane halkı başta çocuk olmak üzere herkes beraber vakit geçirmeli internet ve telefonlar bir kenara bırakılmalı. Böylece çocuğa sosyal ağları ve interneti zaman kısıtlaması koyarak kullanım bilinci kazandırılmalı". Katılımcıların bu görüşlerine göre; aile tarafından internet ve sosyal ağlar için zaman sınırlaması koymak gerekirse yasak ve kısıtlamalar getirmek kontrol ve yönlendirme açısından önemli.

“Verilen alt yapıyla ilgili olduğunu düşünüyorum. Yönlendirmekle alakalı” (Baba1). “Anne ve baba çok bilinçli davranmalı temkinli olmalı ve çocuğu doğru bilgilendirerek gerçeklere doğru rehberlik yapmalı. Hangi bilginin alımı doğru hangisi yanlış hangisi gerçek hangisi sahte bilincinin en iyi şekilde verilmesi gereklidir” (Baba 2). “Aileler duyarlı davranmalılar. Çocuklarını takip etmeliler, hangi sitelere girdiklerini hangi kaynakları kullandıklarını gözden kaçırmamalılar” (Okul Müdürü). “Bir çocuğunuz varsa ve böyle bir dijital çağda yaşayıp sosyal medya gibi kapsamı geniş bir alanda vakit geçirmeyi tercih ediyorsa bunu riske atmamalı takibi elden bırakmamalısınız. Bu noktada ebeveyn rolü önemli elbette. Fakat her şeyin başı su olduğu gibi her bilincin başı da bilgilendirme bilinçlendirme” (Öğretmen 2) şeklinde cevaplar veren Baba 1, Baba 2, Öğretmen 2 ve Okul Müdürü isimli katılımcılar, çocukların sosyal ağları kullanımlarında ebeveynin rolü noktasında, denetim sağlamanın, çocuklara rehberlik etmenin, onlarda bilgi ve etik konusunda altyapı sağlamanın, bilinç kazandırmanın ve doğru yönlendirmenin önemli olduğunu vurgulamaktadırlar.

Yetişkinlerin konu hakkındaki bilgilerinde yer alan tutarsızlıklar/eksiklikler

Görüşmelerden elde edilen üçüncü ortak bulgu ise; “yetişkinlerin konu hakkındaki bilgilerinde yer alan tutarsızlıklar ve ya eksiklikler” şeklinde başlıklandırılmıştır. Yapılan görüşmelerde sorulan; “Facebook, Twitter gibi sosyal ağlar size ne ifade ediyor?”, “Sosyal medya araçları çocuklar için gerekli bir şey mi sizce?”, “Çocukların Facebook, Twitter gibi ağlara yoğun bir şekilde kullanmaları sizde ne ifade ediyor?”, “Sizce bu konuyla ilgili herhangi bir çalışma yapılmalı mı ve ya bir önlem alınması gerekli mi?”, “Sosyal medya kavramını genel olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorularının cevaplarına bakıldığında katılımcı olarak alınan yetişkinlerin büyük bir kısmının(sosyal medya uzmanları hariç) “sosyal medya”, “internet ve çocuk”, “internet güvenliği”, “sosyal ağların güvenlik dahil olmak üzere özellikleri ve kullanım şekilleri” konularında bilgisiz ve bilinçsiz oldukları gözlemlenmiştir.

Pedagog isimli katılımcının “...Facebook ve Twitter’da tanımadıkları herkesle arkadaş olabilirler ve tehlikeli paylaşımlar sağlayabilirler. Bu platformlardan tanımadıkları insanlar kendileri istemeseler bile onlara mesaj atabilir ve rahatsız edebilirler. Bu yüzden bana pek uygun gelmiyor...” ifadelerinde yer alan çocukların tanımadıkları insanların onlar istemediği halde mesaj atması durumunun geçerli bir durum olmadığı görülmektedir. Facebook’un gerekli gizlilik ayarları sayesinde dışarıdan istenmeyen mesajların ya da arkadaşlık isteklerinin engellenmesi mümkün olmaktadır. Twitter’da ise tıpkı Facebook’taki gibi dışarıya gizlilik kapalı bir şekilde ayarlanabilmekte kapatılmasa dahi kullanıcının karşılıklı takip etmediği sürece mesaj alımı mümkün olmamaktadır.

Okul Müdürü isimli katılımcının “çalışma yapılmalı gerekli düzeyde tedbirler de alınmalı tabi ki. Bana göre yapılan çalışmalar elbette var. Bilhassa medyayla ilgili son zamanlarda devletimiz çalışıyor. Bana göre uzman ellerce yapılan bu çalışmalar yeterli olacaktır. Çalışmaların tam olarak neler olduğu konusunda bir bilgim yok” şeklindeki ifadelerine bakıldığında medya ve sosyal medyayla ilgili devlet eliyle yapılan çalışmalar konusunda bilgi eksikliğinin var olduğu görülmektedir. Katılımcı bu ağlarla ve internetle ilgili yetkili kişilerce çeşitli çalışmaların yapıldığını belirtmekte fakat ifadelerinde tam olarak neler yapıldığı ve ya yapılması gerektiği konusunda netlik görülmemektedir.

Anne 1 isimli katılımcının “Facebook’u biliyoruz ve kullanıyoruz fakat Twitter konusunda Facebook kadar uzman değiliz açıkçası. Bu ağlarla ilgili önlemler kesinlikle alınmalı. Devlet bu duruma özen göstermeli. Ben şuan herhangi bir çalışma yapıldığını düşünmüyorum. Yeterli olmuş olsaydı konuyla ilgili bilgilerimiz böyle kopuk kopuk olmazdı” şeklindeki ifadelerine bakıldığında; Facebook, Twitter gibi temel sayılabilecek sosyal ağlar konusunda bile bilgi eksikliği söz konusu. Ayrıca Okul Müdürü isimli katılımcıda olduğu gibi konuyla ilgili yetkili kurum ve kuruluşlarca yapılan çalışmalar konusunda da bilgi eksiklikleri söz konusu. Katılımcı kendisi de bizzat bilgilendirme ve bilinçlendirilme konusunda eksikliklerin var olduğunu dile getirmektedir.

Anne 2 isimli katılımcının, “konuyla ilgili çalışmalar olduğunu sanmıyorum ama yapılmalı önlem alınmalı. Belki bir şifre uygulaması koymalı yaşa göre kısıtlama getirebilen ya da daha farklı tedbirler alınmalı tam olarak bilemiyorum” şeklindeki ifadelerine bakıldığında konuyla ilgili yapılan çalışmalar, alınması gereken önlemler konusunda Anne 1 ve Okul Müdürü isimli katılımcıların ifadelerinde olduğu gibi bilgi eksikliklerinin olduğu görülmektedir.

Ayrıca burada önemli bir nokta da katılımcının şu ifadelerinde yer almaktadır:

Eskiden her şey çok farklıydı evdeki sosyal hayatlarımız da daha farklı daha sıcaktı. Ben bu gidişattan hiç memnun değilim eskiden oturup beraber televizyon izleyebilirdik ama bu internet ve sosyal medyadan sonra çocuğumuz bizimle oturup bir televizyon bile izlemiyor. Odasına geçiyor oturuyor bilgisayarın/telefonun başına varsa yoksa Facebook, Instagram, Twitter ne varsa. Durum vahim galiba biraz, bu durumdan şikayetçiyiz.

Bu ifadelerle göre katılımcı “eskiden hep beraber saatlerce televizyon izlerdik artık bize katılmıyor” derken aslında kendilerinin de bir kullanım aşırılığının olduğu ve bunu oldukça normal bir davranış şekli olarak görerek çocuğun internet ve bilgisayar kullanımını anormal olarak görmektedir hatta bundan rahatsız olduklarını da açıkça belirtmektedir. Oysa kendi rahatsız oldukları davranış şekliyle kendi davranış şekilleri arasında yalnızca bir devir farkı olduğu geleneksel/yeni ayrımından başka bir ayrım olmadığı görülmektedir. Bir de internetin ve zararlarının yanında sayısız getirisi de var olan sosyal medyanın, tek taraflı ve aşırı kullanımında obezite, asosyallik gibi olumsuz etkileri kanıtlanmış geleneksel bir iletişim aracı olan televizyondan daha zararlı ve gereksiz görülmesi ise konuyla ilgili bilgi eksikliğinin bir kanıtı olarak görülebilir.

Baba 1 isim katılımcının “güvenli internet diye bir şey var. Bence bu konuda faydalanılabilir. Tam olarak nasıl uygulandığını ben de bilmiyorum. Sanıyorum explorer ayarlarından bir takım siteleri engelliyorsunuz. Bunun da ne derece yeterli olabileceği tabii şüpheli” ifadelerine bakıldığında belli noktalar göze çarpmaktadır bunlardan ilki “güvenli internet” konusunun alınabilecek önlemler olarak sayılması fakat ardından aslında tam olarak ne olduğu, nasıl uygulanması gerektiği ya da yeterli olup olmayacağı konusunda çelişkiye düşülmesi. İkinci nokta ise katılımcının sorulara verdiği cevaplarda başında bu durumun önüne geçilebileceğini savunurken sonlara doğru “Peki telefonda nasıl önüne geçilecek mesela?” şeklinde çelişkiye düşmesidir. Son ve üçüncü nokta ise çocukları sosyal medyadan nasıl koruruz önce güvenli internet sonrasında ise telefonda da koruma konusunda neler yapmalı şeklinde görüşmeyi devam ettirerek sosyal medyanın çocukların korunması gereken zararlı bir olgu olduğunun düşünülmesidir. Katılımcı sosyal ağların faydalarının da olduğunu dile getirmektedir fakat devam eden sorulara verdiği cevaplarda yalnızca “koruma”, “önlem”, “engel” gibi noktalara odaklanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında katılımcı yöneltilen sorulara çelişkili cevaplar vermekte, zihninde sosyal ağlar ve çocuklar konusunda çeşitli tutarsızlıklar yaşadığı gözlemlenmektedir.

Öğretmen 1 isimli katılımcının “sosyal ağların gerekli olduğunu düşünmüyorum. Benim kendi çocuğumun da Facebook’u var fakat gerekli görmüyorum asla. O yaşta zaten görüşmesi gereken insanlarla okulda görüşüyor gelince evde bizle görüşüyor” şeklindeki görüşlerine ve yapılan görüşmenin geneline bakıldığında katılımcının çocukların kesinlikle bu ağlardan korunması gerektiğini, uzak durmaları gerektiğini düşünecek kadar sosyal ağları olumsuz ve zararlı mecralar olarak gördüğü gözlemlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında sosyal ağlar konusunda bilgi ve bilinç eksikliğinin var olduğu gözlemlenmiştir. Çünkü katılımcı buralarda yalnızca zararlı içeriklerin paylaşıldığını ve bu yeni mecralarda çocuklara kötü içeriklerden başka bir kazanım sağlanmadığını düşünmektedir.

Okul ve öğretmen rolü

Görüşmelerden elde edilen dördüncü ortak bulgu ise “çocukların internet ve sosyal medya kullanımlarında okul/öğretmen rolü”dür. Katılımcıların, “Sizce bu konuyla ilgili herhangi bir çalışma yapılmalı mı ve ya bir önlem alınması gerekli mi?” sorusuna verdikleri cevaplarda bir diğer ortak kavramın ise bu olduğu gözlemlenmektedir. Hepsi olmasa da bir kısmının verdikleri cevaplarda öğretmenlerin bilinçlendirilmesi, doğru bilgilendirme, okulun doğru yönlendirmesi gibi ortak kavramlar göze çarpmaktadır.

Anne 1 isimli katılımcı “alınması gereken önlemler sayısız tabii. Yalnız bu noktada ben biraz da işin öğretmenlere de düştüğünü düşünüyorum. Bu sorumluluğu alabilecek düzeyde bilinçli öğretmenler olmak şart. Aksi takdirde yanlış sonuçlar yaşanabilir” ifadelerinde görüldüğü gibi çocukların sosyal ağ kullanımları konusunda daha çok öğretmen sorumluluğu ve öğretmenin rolüne yoğunlaşmaktadır. Öğretmenin bu konuda bilinçli davranması gerektiğini savunan katılımcı, ilkökul düzeyinde eğitim gören çocukların Facebook hesapları açmaları konusunda da “olumsuz” bir tutum sergilemektedir.

Baba 2 isimli katılımcının konuyla ilgili “onlar daha çok küçük ve buralarda bu yaşta bir de okul için takılmalarına gerek yok, öğretmenler biraz daha duyarlı ve bilinçli davranmalı” şeklindeki ifadelerine göre, katılımcı çocukların sosyal ağları kullanımları konusunda öğretmenlerin bir takım sorumlulukları olduğunu düşünmektedir. Görüşme esnasında her fırsatta küçük yaştaki çocukların sosyal ağları kullanımlarını doğru bulmadığını dile getiren katılımcı, öğretmenlerin de bu konuda daha duyarlı olmaları gerektiğini düşünmektedir.

Pedagog isimli katılımcı ise “alınması gereken önlemlerde öğretmen ve Milli Eğitim Bakanlığına çok iş düşüyor. Bu noktada öğretmenler rehber öğretmenler başta olmak üzere doğru yönlendirmeli. Milli eğitim konusunda ise konuya gerekli özen verilmeli belki de sosyal ağlarla ilgili bir takım çalışmalar yapılmalı.” Şeklinde ifadelerde bulunarak, milli eğitim tarafından konuyla ilgili öğretmenleri bir takım eğitimlerle donattıktan sonra öğrencilere de aynı verilerin doğru bir şekilde aktarılacağı savunulmaktadır.

Sosyal Medya Uzmanı 1 isimli katılımcının görüşmelerde yer alan ifadelerinde de görüldüğü üzere katılımcı öğretmenler çocukların sosyal medya kullanımları konusunda önemli bir role sahip. “Bir öğretmenin bir adım fazla dünya görüşü aynı düzeyde bir sınıf mevcudu öğrencinin bir adım ileride olması demek” ifadesinde de görülebileceği gibi katılımcı bir öğretmenin bakış açısındaki farklılığın bütün öğrencilere yansıdığını savunmaktadır. Bu sayede medya ve sosyal medyayla ilgili kendini geliştiren bilgi birikimlerini genişleten öğretmenlerin çocukların bu ağları

kullanım şekillerinde olumlu etkiler yaratabileceğini düşünmektedir.

Sosyal Medya Uzmanı 1'e benzer olarak Sosyal Medya Uzmanı 2 isimli katılımcının ifadelerine göre de çocukların sosyal medya kullanım alışkanlığında bilinç kazanması konusunda en büyük sorumluluk Milli Eğitim Bakanlığı'na düşmektedir. Katılımcının görüşüne göre konuyla ilgili bir takım eğitimler ve gerçek anlamda uzman olan kişiler tarafından çalışmalar yapılmalı. Bunlar öğretmenleri eğitime ve medya/sosyal medya ile ilgili bir uzman kadar donanımlı bir hale getirme amaçlı düzenlenmeli. Yine katılımcının ifadelerine göre; günümüzde gelişmiş güzel bir öğretmen branş dağılımı yapılmaktadır ve eğer medya ya da sosyal medya ile ilgili bir okur yazarlık eğitimi verilmek isteniyorsa bu eğitim konuyla ilgili uzman düzeye getirilen öğretmenler tarafından verilmelidir. Katılımcı aksi takdirde yani branş olarak uzmanlaşmadığında yeterli verimin alınamayacağını dile getirmektedir.

Sonuç

Çalışmanın en temel sonuçlarından biri, yetişkinlerin çocukların sosyal ağları kullanımları konusunda zaman zaman çelişkili tutumlar sergiledikleri ve kafa karışıklıkları yaşadıklarının görülmesidir. Bazı katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevaplardan, sosyal medya kavramını bile tam olarak bilmedikleri ve bu durum sebebiyle çocukların sosyal ağları kullanımları konusunda yeteri kadar bilinçli davranmadıkları tespit edilmiştir. Sosyal ağların yararlarının olduğunu dile getiren yetişkinlerin birçoğu devamındaki sorulara verdikleri cevaplarda genellikle zararları konusundan ve alınması gereken tedbirlerden de bahsetmiş çelişkili tutumlar sergilemişlerdir. Birkaç katılımcının haricinde çocukların sosyal ağları kullanımları konusunda net ve keskin tutumlar sergileyen katılımcıyla karşılaşmamıştır. Bu şekilde kafa karışıklığı yaşayan katılımcıların hemen hemen hepsinin fikirlerinde netleştiremedikleri noktaların farkında olduğu ve görüşmeler esnasında zaman zaman bunu dile getirdikleri gözlemlenmiştir. Bu doğrultudan bakıldığında yetişkinlerin ifadelerinde yer alan "çocukların sosyal medya kullanımlarına nasıl tutum sergilemeli?" noktasında çaresiz bir hissiyata kapıldıkları tespit edilmiştir.

Başlangıçta ortaya konulan "devlet ve konuyla ilgilenen kişi ve kuruluşların, sosyal medya konusunda ayrı ve yetişkinleri bu konuda bilinç düzeyine eriştirecek çalışmalar var mı" yönündeki sorusu da çalışma sonuçlarına göre şu şekilde cevaplanmıştır: Özellikle çocukların anaokulundan itibaren her konuda eğitim ve öğretiminde etken olan öğretmenlerin ve okulların, konuyla ilgili yeteri kadar eğitilmediği bu sebeple de çocukların bu ağları kullanım düzeylerindeki bilincin eğitimler tarafından desteklenmediği belirlenmiştir. Ailelerin de konuyla ilgili tam bir bilgi birikimine sahip olmayışı, araştırma sorularını cevaplarken yaşadıkları tereddütler ve konuyla ilgili çalışmaların yapılıp yapılmadığı konusundaki sorulara cevap verirken yaşadıkları kafa karışıklıkları, konuya dair yapılan çalışmaların yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Medya okuryazarlığı dersinin henüz tam anlamıyla sınıf ortamına girememiş olması bir eksiklik olarak görülse de sosyal medya konusunda da ayrı bir okuryazarlık çalışmasının gerekli olduğu tespit edilmiştir.

Görüşme yapılan yetişkinlerin birçoğunun konuyla ilgili yaşamış oldukları deneyimlerinin bulunduğu özellikle öğretmenlerin mesleklerinden dolayı birçok duruma şahit oldukları gözlemlenmiştir. Okul müdürü ve öğretmen katılımcıların bazı sorulara verdikleri cevaplarda; çocukların sosyal ağları kullanımı ve sosyal medya ile ilgili yapılan veya yapılması gereken çalışmalar konusunda tarafsız kalmaları ya da tamamen

olumlu taraf olmaya çalışmaları memuriyet olgusunun otoriter baskısı ile bağdaştırılmıştır. Bu katılımcıların verdikleri cevaplarda özgür fikir ve ifadeler sergileyemeyişleri ve konuyla ilgili yapılması gereken çalışmalar konusunda kararsızlıklara düşmeleri başta ifade edilen “yetişkinlere sosyal ağlar ve çocukların kullanım alışkanlıkları ile ilgili yeterli eğitimlerle bilgi birikimi sağlanarak gerekli bilinç düzeyine ulaştırılmıyor” düşüncesini doğrulamaktadır.

Araştırma öncesinde ortaya konan “yetişkinlerin, çocukların sosyal medya kullanımlarının geleceği hakkındaki tutumları” hakkındaki bir diğer düşünce de çalışma sonuçlarına göre cevaplanmıştır. Görüşmelere katılan yetişkinlerin görüşme sorularına verdikleri cevaplara göre büyük çoğunluğunun çocukların sosyal medya araçlarını kullanımları konusunda kaygılandığı gözlemlenmiştir. Konuyla ilgili önlemlerin alınması gerektiğini dile getiren katılımcılara göre bu önlemlerin genellikle önce ailede alınması sonrasında ise ikincil kaynaklar tarafından alınması gerektiğini düşündükleri gözlemlenmiştir. Bu konuda herhangi bir önyargı bulundurmadıkları ve çocukların sosyal ağları kullanımları konusunda doğru tutumlara sahip olduklarını dile getiren katılımcıların büyük çoğunluğunun verdikleri cevaplarda yer alan “bağımlılık”, “önlem”, “koruma”, “tehlike” gibi kavramların yoğun bir şekilde yer aldığı görülmesi yetişkinlerin bu ağlara ve çocukların bu ağları kullanımlarına taşıdıkları önyargının bir göstergesi olarak ortaya çıkarılmıştır. Kafa karışıklığı yaşayan yetişkinler bir yandan sosyal ağların faydalarının bulunduğunu düşündüklerini dile getirirken diğer yandan sorulara verdikleri cevaplarda kullandıkları kelimelerin yoğunluklarına bakıldığında aslında konuyla ilgili korkular beslemekte ve fikir evrenlerinde çelişkiye düşmektedirler. Bu da geçmişten gelen ve medyanın zararları, çocuğa olan olumsuz getirileri, bağımlılık gibi bilinçaltının bir getirisi olarak düşünülmektedir. Meslek olarak sosyal medya uzmanlığı yapan yetişkinlerin konuyla ilgili sağlıklı karar ve tutum sergileyebildikleri görülse de özellikle anne ve babaların çoğunlukla koruma içgüdüleriyle, “moral panik” şeklinde adlandırabildiğimiz ahlaki bir panik hali, “nasıl korumalı/tedbir almalıyız?” tutumuyla konuya karşı önyargılı bir yaklaşım sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Öte yandan, özellikle anne ve babaların “sosyal ağlarda çocuk” konusunun geleceğine dair tedirgin oldukları sorulara verdikleri cevaplarına yansımıştır. Bu bağlamda çıkarılabilecek belli çözüm önerileri şu şekilde sıralanabilir:

Çocukların sosyal medya araçlarını bilerek anlayarak ve öğrenerek kullanımları konusunda doğru hareket etmelerini ve bu ağları verimli kullanmalarını sağlamak için öncelikle yetişkinlerin eğitilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bunun için yapılması gereken en önemli uygulamalardan biri bu konuda yeterli uzmanlık düzeyine ulaşmış kişiler tarafından çeşitli kurum ve ya programların açılmasıdır. Öncelikle sosyal medyanın ne olduğu bilinci net bir şekilde, öncelikli olarak ebeveynlere verilmelidir. Bir sonraki aşamada ise çocukların sosyal ağlardaki davranış biçimleri konusunda bilinçlendirmeli, daha doğru kullanımlar konusunda doğru yönlendirebilme yetisi kazandırılmalıdır.

Devlet ve eğitim kurumlarının, özellikle medya ve sosyal medya konusu başta olmak üzere bir takım bilinçlendirme ve bilgilendirme çalışmaları yapması gerektiği açıktır. Fakat bunun “medya çalışmaları” şeklinde genel bir ifadeden ziyade artık bireylerin günlük hayatlarının bir parçası haline gelen ve apayrı bir araştırma alanı olan “sosyal medya çalışmaları” şeklinde ayrı bir noktadan sürdürülmesinin daha doğru olduğu düşünülmektedir.

Çocukların sosyal ağları kullanımı ile ilgili yapılması gereken bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarının çocukların zihin dünyalarında etkin rol oynayan

öğretmenler ve eğitim kurumlarında gerçekleştirilmesinin faydalı olacağı açıktır. Fakat yukarıda bahsedilene benzer bir yaklaşımla burada da konuyla ilgili uzmanlaşmış, branşlaşmış öğretmenler tarafından bu çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir.

Yapılan görüşmelerin sonuçlarına bakıldığında yetişkinlerin sosyal medya ve sosyal medya araçlarının çocuklar tarafından kullanımı konusunda bilgi yetersizliğinden doğan korkular, önyargılar ve tedirginlikler yaşamakta bu sebeple de çocukları doğru yönlendirme noktasında problemler yaşamaktadırlar. Mutlu bir toplumun kilit noktasının önce çocuklar olduğu düşüncesi göz önünde bulundurulduğunda çocuğun mutluluğuna ve bilinç evrenine en büyük etki ailesi olduğundan önce aileler eğitilmelidir. Zincirin halkaları gibi kademe kademe ilerleyen bilinç ve yeterlilik düzeyi toplumun geneline yansıyacak bu sayede sosyal medya da içinde olmak üzere gelişen ve ya yeni çıkan bütün çağdaş gelişmelere karşı toplumsal düzeyde daha doğru yaklaşımlar sergilenebilecektir.

Kaynakça

- Akçalı, Selda İçin (2007) *Çocuk ve Medya*. İstanbul: Ebabil Yayınları.
- Alankuş, Sevda (2003) *Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı.
- Altındal, Muhammet (2012) *Dijital Pazarlamada Marka Yönetimi ve Sosyal Medyanın Etkileri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Arat, Turgay (2011) *İletişim Teknolojilerinin Yükseköğretim Kurumlarında Öğretim Amaçlı Kullanımı: Selçuk Üniversitesi Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aslan, Bora (2010) *Web 2.0 Teknikleri ve Uygulamaları*. Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi Yayınları.
- Bat, Mikail ve Akıncı, Beril (2010) *Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Binatlı, Cüneyt (2011) *İletişim ve Teknoloji*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Boyd, Danah (2014) *It's Complicated: The Social Lives of Social Networked Teens*. London: Yale University Press.
- Eldeniz, Levent (2010) *Basın ve Sayısal Yayıncılık Teknolojileri*. İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Geray, Haluk (2003) *İletişim ve Teknoloji, Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Geray, Haluk (2011) *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Ankara: Genesis Yayınları.
- Gönenç, Aslı (2011) *İletişim Teknolojilerinin Medya Üzerindeki Etkileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Kümbetoğlu, Belkıs (2012) *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Onat, Ferah (2010) Bir Halkla İlişkiler Uygulama Alanı Olarak Sosyal Medya Kullanımı: Sivil Toplum Örgütleri Üzerine Bir İnceleme. İstanbul: *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 31: 103-121.
- Özdemir, Funda Başaran (2011) *Geleneksel İletişim Altyapısının Değişimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

- Sanlav, Ümit (2014) *Sosyal Medya Savaşları*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Sosyal medyada “Çocuk istismarına dur” dediler (2014) <https://haber.yasar.edu.tr/genel/sosyal-medyada-cocuk-istismarina-dur-dediler.html>, Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2014.
- Şirin, Mustafa Ruhi; Oktay, Necmettin ve Altun, Adnan (2013) *I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi: I. Türkiye Çocuk ve Medya Stratejisi ve Uygulama Planı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Toprak, Ali; Yıldırım, Ayşenur; Aygül, Eser; Binark, Mutlu; Börekçi, Senem ve Çomu Tuğrul (2009) *Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Yazıcıoğlu, Onur ve Irak, Dağhan (2012) *Türkiye ve Dünyada Sosyal Medya*. İstanbul: Okyanus Yayınları.
- Yavuzer, Haluk (2013) Sunuş. *I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı, cilt 1*, Yay. haz. Haluk Yavuzer ve Mustafa Ruhi Şirin, ss. 5-6. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Görüşme

Melda Akboğa ile görüşme, 2015.